

El destí normatiu d'una selecció de valencianismes¹

GERMÀ COLÓN

Universität Basel/Institut d'Estudis Catalans

MARIA-PILAR PEREA

Universitat de Barcelona

Resum:

Aquest article presenta una selecció de tèrmens propis de les terres de l'antic Regne de València, alguns dels quals també formen part del català occidental. Després d'examinar-ne l'aparició en diversos diccionaris, es planteja la seua possible acceptació en el diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans.

Paraules clau:

Lexicografia; Lexicologia i Dialectologia.

Abstract:

This paper presents a selection of words that are used in the area of the former Kingdom of Valencia, some of which are also found in the North-Western Catalan area. After examining their appearance in different dictionaries, the authors suggest their possible acceptance in the standard dictionary of the Institut d'Estudis Catalans.

Key words:

Lexicography; Lexicology; Dialectology.

1. Aquest treball s'adscriu en el projecte FFI2010-18940 (subprograma FILO), finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

1. INTRODUCCIÓ

Els condicionaments socials, polítics i artístics van afavorir, al segle XIX, l'aparició de diccionaris i vocabularis amb una etiqueta dialectal (vegeu Perea 2003). Al País Valencià, a més d'aquesta centúria,² ja es troben obres precursors un segle abans (1739 i 1764).³

L'objectiu d'aquest estudi és comprovar el camí que ha recorregut una selecció de paraules que pertanyen sobretot al vocabulari castellanenc i que poden provocar en els parlants de Barcelona una certa sorpresa, i, de vegades, algun somriure. Es prendrà com a referència inicial la seua aparició als repertoris lexicogràfics del segle XIX i se n'observarà llur transferència –o no– al diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2, 2007), passant per l'estadi intermedi de la possible presència a la primera edició del *Diccionari General* (DG, 1932).

2. LA LLISTA DE MOTS

La llista següent inclou 119 tèrmins valencians, que constitueixen una petita mostra del recorregut lexicogràfic que poden experimentar molts mots dialectals. Majoritàriament s'han extret de la nòmina dels diccionaris valencians que es van editar al segle XIX,⁴ els quals, al seu torn, pouaven –poc o molt– dels diccionaris de Carles Ros. I algunes d'aquestes obres van prendre com a referència el contingut del *Theasurus Puerilis* (vegeu Colón & Soberanas 1985: 93 i s.).

Des d'un punt de vista metodològic, la llista s'estructura de la manera següent: en primer lloc, apareix el mot valencià seguit de la forma considerada més general i característica de l'àrea oriental. Entre parèntesis s'inclou el mot castellà.

2. Vegeu el *Portal de lèxics i gramàtiques dialectals del segle XIX (LEXDIALGRAM)* (<http://www.ub.edu/lexdialgram/>), que recopila totes les obres d'aquesta tipologia amb localització dialectal editades durant aquest segle.

3. Ens referim als diccionaris de Carlos Ros: el *Breve Diccionario Valenciano-Castellano*, Valencia: Josep Garcia, 1739; i el *Diccionario Valenciano-Castellano*, Valencia: Imprenta de Benito Monfort, 1764.

4. Els diccionaris de referència són: FUSTER, J. Pastor (1827): *Breve vocabulario valenciano-castellano*, València: Imprempta de José Gimeno; LAMARCA, Lluís (1839): *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*, Valencia: J. Ferrer de Orga; ESCRIG, Jose (1851): *Diccionario valenciano-castellano*, Valencia: Imprenta de J. Ferrer de Orga; ROSANES, Miquel (1864): *Miscelánea que comprende un vocabulario valenciano-castellano*, València: J. M. Ayoldi; ESCRIG MARTÍNEZ, José (1871): *Diccionario Valenciano-Castellano*, 2.ª edició, Valencia: Librería de Pascual Aguilar; MERCÉ MARÇÀ, Lluís (1879): *Diccionari valencià castellà*, Càlig; i MARTÍ I GADEA, Joaquim (1909): *Vocabulario valenciano-castellano en secciones*, Valencia: Imprenta de Antonio López i Comp.^a.

1. abotonar	cordar	(abrochar)
2. adí	força, vigor [especialment del blat]	(ufanía)
3. alacrà	escorpí	(escorpión)
4. aladre	arada	(arado)
5. aladroc	seitó	(boquerón)
6. albudeca	síndria	(sandía)
7. alçar-se	llevar-se	(levantarse)
8. alfardó	anella del carro	(arandela)
9. algeps	guix	(yeso)
10. aliacrà	icterícia	(ictericia)
11. arguella	flac, escarransit	(escuchimizado)
12. arrupit	encongít	(abatido)
13. atzucac	carreró sense sortida	(callejón sin salida)
14. aüixar	espantar mosques	(ojear)
15. aürtar	xocar	(topar, chocar)
16. bac	batzac	(batacazo)
17. bajoca	mongeta tendra	(judía verde)
18. bellota	gla	(bellota)
19. birbar	eixarcolar, desherbar	(escardar)
20. blanca	garsa	(uraca)
21. bledà	ufanós	(ufano)
22. boçar	vomitar	(vomitar)
23. boga	balca	(enea)
24. borumballa	encenall	(viruta)
25. bresquilla	préssec	(durazno)
26. brusent, oli	oli bullent	(aceite hirviendo)
27. cabrerot	raïm tardà	(redrojo)
28. cadireta	comporta de rec	atajadero
29. cerç	vent NO. - vent NW.	(cierzo)
30. címbria	cintra	(galápago = cimbra pequeña)
31. ciment (mal de) ⁵	sífilis	(sífilis)
32. clau	ullal	(colmillo) ⁶

5. Aquesta grafia alterna amb *sement*, que és com apareix, per exemple, al DCVB. L'opció per *ciment* respon a un criteri quantitatiu, perquè és la grafia més abundosa. Vegeu Colón (2002) per a un estudi més complet.

6. El *clau* té també altres funcions; si a València i Balears és l'*ullal*, en anglès i alemany *nail* i *Nagel* «clau», respectivament, és també l'ungla.

33. coent	cursi	(cursi)
34. coentor	cursileria	(cursilería)
35. conillet	clatellada	(colleja)
36. cop ⁷	cabdell	(cogollo)
37. copa	braser	(brasero) ⁸
38. coquiller ⁹	garrell	(patizambo)
39. coralet	bitxo	(guindilla)
40. corfa	escorça	(corteza)
41. cotó en pèl	cotó fluix	(algodón en rama)
42. cucala	cornella	(corneja)
43. cuixot	pernil	(jamón)
44. dacsca	blat de moro	(maíz)
45. desllunat	celobert	(patio interior)
46. desmorrellat	escantonat	(aportillado)
47. empomar	agafar al vol, copsar	(atrapar al vuelo)
48. engarrofar-se	ennuegar-se	(atragantarse)
49. entabuixar	marejar	(marear)
50. escurar (els plats)	rentar	(lavar)
51. esquellola ¹⁰	escaiola	(alpiste)
52. estantís	ranci	(rancio, estadizo, estadío)
53. estufador	sarbatana	(cerbatana)
54. esvarar	relliscar	(resbalar)
55. fardatxo	llangardaix	(lagarto)
56. fesols	mongetes	(alubias)
57. furgadents	escuradents	(mondadientes)
58. galzador	ribot	(jabladera) [entre boters]
59. garbell	crivell	(criba)
60. garbó	feix	(haz, gavilla)
61. garró	turmell	(calcañar)
62. gassó	terròs	(terrón)
63. gitar-se	anar al llit	(acostarse)
64. gobanella, monyica	canell	(muñeca)

7. *Cop* amb el significat de cabdell o element nuclear no està registrat al DCVB ni a cap altre repertori.

8. *Copa* a la Plana de Castelló i a terres de Morella. A Vinaròs, al costat de *braser*, també *conca*.

9. El significat que recull el DCVB no fa referència a aquest defecte sinó a: «Criat o criada del forn, que va a les cases dels parroquians a cercar la pasta del pa i després de cuit el torna a les dites cases (Tortosa, Morella, Val., Pego)».

10. *Esquellola* és una forma alternativa a *escaiola*. S'ha triat perquè respon a la pronúncia valenciana.

65. gorradura	granellada	(sarpullido)
66. granera	escombra	(escoba)
67. guarà	eguasser	(garañón)
68. hedra	heura	(hiedra)
69. jàssena	biga travessera	(viga de cargar)
70. jò nec	vedell	(novillo)
71. juí	judici	(juicio)
72. jupetí	armilla	(chaleco)
73. lladriola, vidriola	guardiola	(alcancía, hucha)
74. llanda	llauna	(hoja de lata)
75. llastra de terra	llenca	(longuera)
76. llavoretos	anís	(anís)
77. llepó	llim	(lama, cieno, lodo)
78. lletrera	lleterola	(lechetrezna)
79. lleu	pulmó	(bofe, liviano)
80. lligona	llegona	(legón, legoncillo, escardil)
81. llosco	miop	(miope)
82. lluquet	misto	(cerilla)
83. malaltús	malaltís	(enclenque)
84. malfatà	malvat	(haragán)
85. melic	llombrí gol	(ombligo)
86. meló d' Alger	síndria	(sandía)
87. micapà	cataplasma	(cataplasma)
88. mineta	animeta	(lamparilla para alumbrar)
89. morella	pedrer	(molleja)
90. palaia	llenguado	(lenguado)
91. palometa	papallona	(mariposa)
92. panderola	escarabat	(cucaracha)
93. panís	blat de moro	(maíz)
94. panoli	beneit	(un primavera)
95. pebre roig	pebre vermell	(pimentón)
96. pedra codissa	cò dol	(guija, china)
97. pegar	encomanar	(contagiar)
98. prunyó	penelló	(sabañón)
99. queradilla ¹¹	patata	(patata)

11. *Queradilla* procedeix del castellanisme *criadilla*, que s'ha resolt, en alguns indrets com a *creilla*. Aquesta grafia és la que sovint apareix en alguns repertoris lexicogràfics. Hem optat per *queradilla*, perquè respon a la forma pròpia de Castelló, que s'associa formalment amb *quera*.

100. rabosa	guineu	(zorra)
101. rall	esparver	(esparavel)
102. recialles	restes, romanalles	(sobras)
103. roder	bandoler	(forajido)
104. rogle	rotllana	(corro, corrillo)
105. roig	vermell	(rojo)
106. safa	palangana	(jofaina)
107. safanòria	pastanaga	(zanahoria)
108. sambori	xarranca	(infernáculo, infierno)
109. sem	marcit	(marchito)
110. senill	mena de canyís	(ramiza)
111. taba	joc dels ossets	(taba)
112. tabac	cistelleta	(canastillo)
113. tarquim	llot	(cieno)
114. teuladí	pardal	(gorrión)
115. timó, timonet	farigola	(tomillo)
116. titot	gall dindi	(pavo)
117. tos	clatell	(colodrillo, cogote)
118. ullal	deu, font natural	(manantial de poco caudal)
119. xulla	costella	(costilla, chuleta)

3. COMENTARI GENERAL DEL LÈXIC

La comesa de triar valencianismes és bastant delicada. De la nostra selecció, hi ha un bon nombre de tèrmen exclusivament valencians que ja es troben al *Diccionari General* des de bon començament, i, d'altres que, molt més tard, apareixen també en alguns manuals i repertoris de sinònims, com ara els de l'Enciclopèdia Catalana. Així, per traduir el castellà *gorrión*, a més de *pardal*, *moixó*, etc., una de les correspondències també és *teuladí*. Si aquest terme és només privatiu del valencià central i es troba documentat en repertoris lexicogràfics d'àmbit general i, en canvi, altres de característiques similar en són absents, on és el límit de l'admissió?

És interessant de constatar, d'altra banda, que alguns mots valencians d'ús habitual són vistos des de l'estàndard com a cultismes; és el cas, per exemple, d'*espill*, *atzucac*, *roig*, *aixovar*, *llepolia* o *estrena*.

Altres valencianismes il·lustres com ara *coet* o *paella* tenen cabuda en els repertoris catalans, amb tota la raó.

La selecció comprèn també tèrmen que són de tot el domini occidental, com ara *gitar-se*, *agranar*, *jòneg* i aquests també s'han admès en el diccionari normatiu. En canvi,

sorprén que l'arabisme *aladroc* hagi estat, en el *Diccionari General*, preterit davant *seitó*, el qual té la mateixa procedència aràbiga.

En la llista que hem presentat trobem totes les solucions: l'arabisme *bellota* no es va acceptar fins a la primera edició del *Diccionari* de l'IEC (1995) perquè hom el creia un castellanisme. Aquesta actitud val també per a alguns altres arabismes, que fins fa poc no han entrat en el repertori lexicogràfic de referència, com ara *aliacrà* i *alacrà*, *safa*, *tarquim*, etc. I altres denominacions com *coent* i *coentor* han vingut bé per substituir *cursi* que és igual que el castellà.

Un cas curiós és el de *clau* «ullal» que en el diccionari normatiu només tenia la categoria de «ullal dels elefants». ¿Què feien, doncs, valencians i mallorquins que no tenien «ullals»? El curiós és que el *clau* humà és atestat ja cap a la fi del segle XIV i *ullal* només a començament del segle XVI, per bé que no voldríem entrar ací en aspectes cronològics, etimològics i històrics, que poden, però, ser determinants per a l'acceptació o no d'un mot.

També és una denominació molt típica de València el *roder* i aital denominació evoca avui malifetes que fan por als xiquets. En casos com *juí* es conserva la forma antiga i hereditària en lloc de la culta. En *sem* tenim en oriental una correspondència *marcit* però el cas és que aquest darrer també és valencià: quantes voltes s'ha sentit a Castelló dir que la ceba que es cuinava ja era *marcideta*? Casos d'aquesta mena són abundosos en els mots seleccionats.

4. LA PRESENCIA DELS VALENCIANISMES ALS DICCIONARIS

Tots els mots examinats es localitzen als diccionaris dialectals valencians del segle XIX esmentats (vegeu la nota 4) i apareixen també (excepte *conillet*, amb el valor semàntic de clatellada; *cop*, amb el significat de cabdell; i *coquiller*, amb el sentit garrell), tant formalment com adoptant el valor semàntic propi de l'àrea, al *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). També són majoritàriament presents al *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECLC).

La llista següent mostra la presència o l'absència dels mots examinats al *Diccionari General* i a la segona edició del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. La creu n'indica l'absència i la presència s'assenyala o bé amb la definició, especialment en el DIEC2 (p. ex. *alfardó*: «Rajola esmaltada d'origen àrab, de forma hexagonal allargada») o amb la remissió a la forma considerada estàndard (p. ex. *aladre*: «arada»).

MOTS	FABRA (DG)	DIEC2
1. abotonar	botonar	Botonar
2. adí	x	x
3. alacrà	x	Escorpí

MOTS	FABRA (DG)	DIEC2
4. aladre	x	Arada
5. aladroc	x	Seitó
6. albudeca	albudera [sic]: Mena de meló aigualit i insuls.	Meló aigualit i insuls.
7. alçar-se	Aixecar	Aixecar-se
8. alfardó	x	Rajola esmaltada d'origen àrab, de forma hexagonal allargada.
9. algeps	Guix	Guix
10. aliacrà	x	Icterícia
11. arguerrat	x	x
12. arrupit	Arrupir: Contreure i estrènyer els músculs del cos.	Arrupir: Contreure i estrènyer els músculs (d'una part del cos).
13. atzucac	Carreró sense sortida.	Carreró o camí sense sortida.
14. aüixar	x	Fer fugir (els animals) amb crits i amb moviments d'amenaça.
15. aürtar	Venir a topar bruscament.	Anar a topar bruscament.
16. bac	x	Caiguda forta d'una persona a terra.
17. bajoca	Tavella d'algunes papilionàcies cultivades: mongeta, fava, etc. / Varietat de pèsols que es mengen amb tavella.	Mongeta tendra.
18. bellota	x	Gla
19. birbar	Eixarcolar, arrencar les males herbes dels sembrats.	Arrencar les males herbes (dels sembrats).
20. blanca	x	x
21. bledà	Ufanós	Ufanós, que ostenta exuberància de bellesa o de salut.
22. boçar	x	Vomitar
23. boga	Nom de dues plantes pertanyents a la família de les tifàcies...	Planta herbàcia del gènere <i>Typha</i> , de la família de les tifàcies...
24. borumballa	x	Encenall
25. bresquilla	Varietat de préssec, primerenca i molt saborosa.	Préssec d'una varietat primerenca i molt saborosa.
26. brusent, oli	Abrusador (sol)	Abrusador (sol)

MOTS	FABRA (DG)	DIEC2
27. cabrerot	x	Bagot
28. cadireta	Portella o post per a aturar l'aigua d'un rec, séquia, etc.	Portella o post per a aturar o desviar l'aigua d'un rec, d'una séquia, etc.
29. cerç	Vent fred del nord-oest.	Vent fred del nord-oest, generalment amb temps serè.
30. címbria	x	x
31. ciment (mal de)	x	x
32. clau	x	Ullal
33. coent	x	Ridícul per presumció, cursi.
34. coentor	x	Qualitat de cursi o coent.
35. conillet	x	x
36. cop	x	x
37. copa	Braser de figura de copa, amb anses, de coure, de llautó, de terrissa, etc.	Braser de figura de copa, amb anses, de coure, de llautó, de terrissa, etc.
38. coquiller	x	x
39. coralet	x	Bitxo
40. corfa	x	Escorça
41. cotó en pèl	x	x
42. cucala	Cornella	Cornella
43. cuixot	Cama de porc salada.	Cama de porc salada.
44. dacsà	Blat de moro	Blat de moro
45. desllunat	x	Celobert
46. desmorrellat	x	x
47. empomar	Agafar (una cosa) pel pom.	Agafar (una cosa) pel pom.
48. engarrofar-se	x	Ennuegar-se
49. entabuixar	x	Entabanar
50. escurar (els plats)	x	Rentar (els plats).
51. esquellola	x	x
52. estantís	Corromput per estagnació; no fresc, que comença a alterar-se, passar-se, a corrompre's.	Que no és una cosa fresca, que comença a passar-se, a corrompre's.
53. estufador	x	x
54. esvarar	x	Llenegar
55. fardatxo	x	Llangardaix
56. fesols	Llegum comestible de la fesolera; la llavor d'aquesta planta, també comestible.	Mongeta

MOTS	FABRA (DG)	DIEC2
57. furgadents	Escuradents	Escuradents
58. galzador	Ribot corb de fulla estreta emprat pels boters per a fer el galze de una bóta, etc.	Eina de tall afinat, del grup dels ribots, per a fer galzes, que empraven fusters i ebenistes i també torners i boters.
59. garbell	Estri que consisteix en un receptacle el fons del qual és ple de forats iguals, que serveix per a separar objectes de grandor desigual, deixant passar els uns i retenint els altres.	Estri que consisteix en un receptacle el fons del qual és ple de forats iguals, que serveix per a separar objectes de grandor desigual, deixant passar els uns i retenint els altres.
60. garbó	Feix de sarments, de branquillons.	Feix de sarments o de branquillons per a fer foc, alimentar el bestiar, etc.
61. garró	Turmell.	Turmell
62. gassó	Gasó: plumbaginàcia de fulles radicals semblants a les del plantatge...	Herba del gènere <i>Armeria</i> , de la família de les plumbaginàcies, ...
63. gitar-se	Ajeure's, ficar-se al llit.	Ajeure
64. gobanella, munyica	x	x
65. gorradura	x	x
66. granera	Escombra	Escombra
67. guarà	Ase eguasser.	Eguasser
68. hedra	x	Heura
69. jàssena	x	Jàssera
70. jòneg	Brau o bou jove.	Bou de menys de dos anys.
71. juí	Judici	Judici
72. jupetí	Armillà de pagès.	Armillà de pagès.
73. lladriola, vidriola	Guardiola	Guardiola
74. llanda	Planxa de metall, esp. cèrcol de ferro amb què s'envolten les rodes dels carruatges.	Planxa de metall.
75. llastra de terra	x	x
76. llavorettes	x	Anís
77. llepó	x	x
78. lletrera	x	Lleteresa

MOTS	FABRA (DG)	DIEC2
79. lleu	Pulmó, freixura.	Pulmó
80. lligona	x	Llegona
81. llosco	Llosc: Molt curt de vista, que no hi veu bé.	Llosc: Molt curt de vista, que no hi veu bé.
82. lluet	Tros de palla, de caramuixa, etc., ensofrat que, acostat a una brasa, crema amb flama.	Tros de palla, de caramuixa, etc., ensofrat que, acostat a una brasa, crema amb flama.
83. malaltús	Malaltís	Malaltís
84. malfatà	x	x
85. melic	Llombrígol	Llombrígol
86. meló d'Alger	Meló d'aigua, de moro, d'Alger, síndria.	<i>meló d'aigua</i> [o <i>meló de moro</i> , o <i>meló d'Alger</i>]
87. micapà	x	x
88. mineta	x	x
89. morella	Pedrer dels ocells.	Pedrer dels ocells.
90. palaia	Peix semblant al llenguado.	Llenguado
91. palometa	x	Papallona
92. panderola	x	Escarabat de cuina
93. panís	Gramínia d'origen oriental (Sectaria italica)...	Blat de moro
94. panoli	x	x
95. pebre roig	x	[o <i>pebre vermell</i>]
96. pedra codissa	codís: Palet de riera.	codís: Palet de riera.
97. pegar	x	x
98. prunyó	x	x
99. queradilla	x	x
100. rabosa	Guineu	Guineu
101. rall	Xarxa de pescar, de forma cònica subjecta a un cap i amb ploms la seva part inferior.	Ormeig de pesca que consisteix en una xarxa de forma circular guarnida de ploms en tot el seu perímetre i proveïda, al centre, d'una corda, que serveix per a tancar-lo i cobrar-lo.
102. recialles	x	Allò que resta d'una cosa passada o ja usada.
103. roder	Que va rodant, que roda perdut.	Que va rodant, que roda perdut.
104. rogle	x	Rotlle

MOTS	FABRA (DG)	DIEC2
105. roig	Vermell	Vermell
106. safà	Gibrella	Gibrella
107. safanòria	Pastanaga	Pastanaga
108. sambori	x	Xarranca
109. sem	Pansit	Pansit
110. senill	Canyís (planta)	Canyís
111. taba	Joc que es juga amb una taba.	Osset
112. tabac	Panereta	Panera petita.
113. tarquim	Llot	Llot
114. teuladí	Pardal	Pardal
115. timó, timonet	Farigola	Farigola
116. titot	Gall dindi	Gall dindi
117. tos	Occípit	Nuca
118. ullal	x	Font subaquàtica, sobretot en espais d'aiguamoll o albuferes.
119. xulla	x	Costella de moltó, de cabrit, de bou o de porc, cuinada.

Els mots d'aquesta llista es poden classificar en els grups següents:

- a) Mots que apareixen tant al *Diccionari General* com a la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana*

Hi ha 61 mots valencians que apareixen en tots dos repertoris: 56 concorden amb el significat del localisme, tres dels quals, però, apareixen sota una altra grafia; i cinc en discrepen semànticament.

Els 53 mots comuns són: *alçar-se*, *algeps*, *arrupit* (que, en el sentit de contraure, s'adiu més amb la definició del DCVB: «Replegar una cosa damunt ella mateixa, fent-la menys extensa (Maestr.); cast. *encoger*. «Arrupir els múscles»: fer un moviment de contracció de les espatles per expressar indiferència o temor (Maestr.)»), que la que es troba en el *DG* i en el *DIEC* («Contreure i estrènyer els músculs (d'una part del cos)», *atzucac*, *aiürtar*, *bajoca*, *birbar*, *bledà*, *boga*, *bresquilla*, *cadireta*, *cerç*, *copa*, *cucala*, *cuixot*, *dacsa*,¹² *estantís*, *fesols*, *furgadents*, *galzador*, *garbell*, *garbó*, *garró*, *gitar-se*, *granera*,

12. EL DCVB documenta el mot *dacsa* al *Tirant lo Blanc* («Lo domàs era brocat de garbes de dacça, Tirant, c. 173. Regonegueren tot lo castell e trobaren-lo fornit de moltes vitualles, ço és de mill e de forment, dacça e panís per set anys, Tirant, c. 302»). És impossible que *dacsa* aparegui al *Tirant* com a blat de moro, atès que aquesta gramínia va ser importada d'Amèrica. Sens dubte es referia a una altra mena de gra.

guarà, jòneg, juí, jupetí (per bé que a Castelló no es limitava a ser una armilla exclusivament de pagès), *lladriola~vidriola, llanda, lleu, lluquet, malaltús, melic, meló d'Alger, morella, palaia, panís, pedra codissa* (s.v. *codís*), *rabosa, rall, roig, safanòria, sem, senill, taba, tabac, tarquim, teuladí, timó~timonet, titot i tos*.

Els mots *abotonar, gassó i llosco* no apareixen d'acord amb la grafia valenciana sinó que presenten modificacions formals: pèrdua de prefix (*botonar*), canvi fonètic (*gasó*) i pèrdua de la vocal final (*llosc*). Mantenen, però, el significat.

En canvi, els mots *brusent, empomar, albudeca, safa i roder* apareixen a tots dos diccionaris, però no tenen el valor semàntic de la forma dialectal. L'adjectiu *brusent* sembla que es refereix principalment a la cremor del sol, per bé que a València *brusent* s'aplica solament a l'oli. A *empomar* es perpetua la definició incorrecta que suposa agafar una cosa pel pom, mentre que aquest mot significa «agafar al vol» (vegeu Colón 2009). *Albudeca* és definit al DIEC2 com un «meló aigualit i insuls», repetint el que apareix al DG en el lema erroni *albudera*. A València *albudeca* és una síndria i no té res a veure amb el fet de ser aigualida o insulsa. El mot *safa* és definit com una gibrella. És cert que, depenent de l'indret, la gibrella adopta diverses formes i dimensions. Tanmateix, *safa* encaixa més aviat amb el castellà «palangana». *Roder* no és solament aquell «[que] va rodant, que roda perdut» sinó un bandoler.

- b) Mots que s'han incorporat a la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* (2007)

El DIEC2 inclou 36 mots que no eren al DG amb el significat valencià corresponent: *alacrà, aladre, aladroc, alfardó, aliacrà, aüixar*,¹³ *bac, bellota, boçar, borumballa, cabrerot, clau, coent, coentor, coralet, corfa, desllunat, engarrofar-se, entabuixar, escurar (els plats)*,¹⁴ *esvarar, fardatxo, hedra*,¹⁵ *jässena, llavorettes*,¹⁶ *lletrera, lligona, palometta*,¹⁷ *panderola*,¹⁸ *pebre roig, queradilla*,¹⁹ *recialles, rogle, sambori, ullal i xulla*.

- c) Mots que no apareixen ni al DG ni al DIEC2

Els 22 mots restants no consten al DG ni al DIEC2. Es tracta d'*adí, arguerrat, blanca, címbria, ciment (mal de), conillet, cop, coquiller, cotó en pèl, desmorrellat, es-*

13. *Aüixar*, però, no apareixia al DIEC1 (1995).

14. En el DIEC1 es feia constar que *escurar* no era propi de la varietat estàndard, amb aquesta remarca: «En algunes contrades, rentar (els plats)». En el DIEC2 s'ha eliminat l'expressió «En algunes contrades».

15. *Hedra*, però, no apareixia al DIEC1 (1995).

16. El DIEC1 remetia *llavorettes* a «Matafaluga, llavor d'anís», mentre que el DIEC remet a «Anís».

17. El DIEC1 feia constar que *palometta* no era propi de la varietat estàndard, fent servir aquesta remarca: «En algunes contrades, papallona». En el DIEC2 s'ha eliminat l'expressió «En algunes contrades».

18. El DIEC1 remetia a «Panerola», mentre que el DIEC remet a «Escarabat de cuina».

19. Grafiat com a *creïlla*.

quellola,²⁰ *estufador*, *gobanella-monyica*, *gorradura*, *llastra de terra*, *llepó*, *malfatà*, *micapà*, *mineta*, *panoli*, *pegar* i *prunyó*.

Alguns, però, es troben documentats en el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (<http://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>), que es basa en un corpus literari i no literari (vegeu Rafel 2007, quant a la composició d'aquest diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans): *blanca*, *estufador*, *gorradura*, *llepó*, *malfatà* i *prunyó*. Cal notar que en tractar-se d'un diccionari d'ús, els mots s'hi localitzen perquè es troben documentats en el corpus de referència, que ara com ara està tancat.

El grup més nombrós de paraules no incloses al diccionari normatiu correspon a malalties o a mots que hi està relacionats. *Gorradura* i *prunyó*, de fet, són dues variants formals de *borradura* i *penelló*, respectivament. El fet que siguin variants podria justificar la seua manca d'inclusió. Al DIEC2, però, hi trobem *perelló*, una variant clara de *penelló*, cosa que podria fer pensar que si s'admet una solució també es podrien admetre d'altres. *Micapà* i *ciment (mal de)* responen a usos antics. Finalment, *pegar* amb el sentit d'encomanar és un mot completament genuí que ja es troba documentat a començament del segle XV i avui és d'ús general en valencià.

Quatre mots fan referència a qualitats humanes: *arguella* i *coquiller* indiquen defectes físics, mentre que *panoli* s'aplica a una persona beneïta²¹ i reflecteix per tant un defecte psicològic. Finalment, *malfatà*, que respon a una denominació històrica, ha anat adoptant amb el temps diverses significacions, com ara malfactor i malfeiner.

Cotó en pèl, *estufador* i *mineta* responen a denominacions d'objectes usuals. *Cotó en pèl* topa amb l'oriental *cotó fluix*, i potser per aquest motiu no ha estat acceptat. *Mineta* és una variant formal d'animeta. I l'*estufador* designa un canonet que els nens feien servir per jugar.

Llastra i *llepó* són denominacions de la terra i potser es redueixen a tèrmins de vocabulari agrícola.

La part del cos relacionada amb el normatiu *canell* pren a València els mots sinònims *gobanella* o *monyica*. És significatiu que el mot *canell* tenia originàriament un àmbit d'ús molt més restringit que els dos estudiats, però, en canvi, ha triomfat i s'ha integrat plenament a l'estàndard.

Blanca designa eufemísticament un animal, que es denomina pel color contrari. En moltes llengües, es freqüent que alguns animals rebin la denominació oposada, com ara el francès *belette* (bonica), que designa la «rabosa», que, per als pagesos, no té res de bonic.

20. Grafiat com a *escaiola*.

21. Vegeu Moll (1923-1924) en relació amb la legitimitat de *panoli*.

Desmorrellat designa un defecte dels objectes mentre que *adí*, una qualitat de les herbes. Són mots equivalents dels balears *esmorrellat* o *esponera*, respectivament, tots dos presents al DIEC2.

Címbria i *esquellola* es poden remetre a les variants formals de referència que apareixen al DIEC2: respectivament, *cintra* i *escaiola*.

Cop amb el sentit de part nuclear topa amb una designació potser més ajustada semànticament, que és *cor*.

Finalment, *conillet* fa referència a una acció: un cop al clatell i està relacionat amb el vocabulari infantil.

5. CONCLUSIONS

Els mots estudiats són en realitat exemples de lèxic local, als quals s'hi podrien afegir molts d'altres. Resseguir la seua trajectòria vers a una possible incorporació a la norma ha donat uns resultats remarcables.

Dels 119 mots valencians estudiats més del 50% (51,26%) ja apareixien al DG i són recollits també a la segona edició del DIEC, tot i que n'hi ha cinc que no concorden amb el significat. Des d'aquesta perspectiva cal dir que, pel que fa al lèxic valencià usual, el DG ja en recollia una bona mostra a diferència del que s'esdevenia amb el llenguatge científicotècnic (vegeu Perea & Colón 2013, en relació amb el lèxic d'especialitat que va proposar Eduard Fontserè). Per tant, no es pot negar la tendència a una conformació del lèxic estàndard de tipus acumulatiu. D'altra banda, aquesta tendència es torna a manifestar amb el 30 % més del cabal valencià que és posteriorment incorporat al DIEC2.

Solament un 18% dels mots examinats no consten en el repertori de referència i davant del que s'ha dit més amunt caldria plantejar-se per què no s'hi han incorporat. Ja s'ha observat que sis dels 22 mots no inclosos es documentaven en el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, fet que permet de suposar que es troben en els llimbs, tot esperant la publicació d'aquesta obra, la qual donarà compte aleshores del pes i del valor d'aquestes paraules en confrontació amb els mots que apareixen al diccionari normatiu.

Encara queden 16 paraules valencianes que consten solament al DCVB i en al DECLC, però no al diccionari de l'IEC, i que responen a les característiques següents:

- a) variants formals d'altres tèrmins: *gorradura*, *prunyó*, *mineta*, *címbria* i *esquellola*;
- b) mots que reflecteixen usos antics: *micapà* i *ciment (mal de)*;
- c) presumptes castellanismes: *pegar*, *panoli*, *monyica*;
- d) tèrmins relacionats amb l'agricultura: *llastra* i *llepó*;

- e) mots propis del llenguatge infantil: *conillet*;
- f) paraules exclusivament valencianes: *arguerrat* (derivat d'*arguell*), *cotó en pèl*, *malfatà*, *estufador*, *gobanella*, *blanca*, *desmorrellat*, *adí*;
- g) mots amb significats específics, que tenen un abast geogràfic reduït: *coquiller*, *cop*.

En relació amb la seua possible i futura incorporació al diccionari normatiu, cal fer les precisions següents:

- 1) en el cas de variants formals, usos antics, tèrmins propis de l'agricultura o dels infants, cal notar que el DIEC a hores d'ara inclou mots d'aquestes característiques;
- 2) s'hauria de determinar si les paraules pretesament d'origen castellà ho són realment; *panoli*, per exemple, sembla que va ser manllevat del català pel castellà i addicionalment té un ús més general, que no es limita solament al País Valencià;
- 3) s'ha de decidir si mots que tenen un abast d'ús i geogràfic reduïts poden ser admesos en un diccionari de la llengua estàndard;
- 4) atès que tant el DG com després el DIEC2 van admetre mots valencians d'ús general, hom podria demanar-se per què *arguerrat* (derivat d'*arguell*), *cotó en pèl*, *malfatà*, *estufador*, *gobanella*, *blanca*, *desmorrellat* o *adí* no hi consten.

Òbviament, no reivindicuem ací la incorporació immediata d'aquests mots al diccionari normatiu, atès que aquesta faena correspon únicament a l'Institut d'Estudis Catalans, però plantejem, d'una banda, quin paper han de tenir els mots dialectals en la construcció de l'edifici lexicogràfic d'una llengua, que, com és sabut, ha de respondre a una acció viva i constant; i, d'una altra, per què, en aquest tipus de diccionari, els mots no apareixen amb la seua localització geogràfica. Una tímida temptativa i no gens aclaridora es va incloure en l'edició de 1995 fent servir la perífrasi «En algunes contrades», la qual es va eliminar en la segona edició. Si el català acull els mots de tots els territoris de parla catalana, no hi ha cap motiu per què no hi aparegui la seua procedència; de fet, no incorporar-la constitueix un problema per als aprenents de l'idioma.

Els criteris d'estandardització no són inamovibles (vegeu Colón 2009b) i el fet que convisquin actualment en una mateixa institució un diccionari normatiu i un diccionari descriptiu ja vol dir que la visió normativa sobre el lèxic ha canviat. Potser al que, com a llengua, hauríem d'aspirar és a confegir una mena d'*Oxford English Dictionary* (<http://www.oed.com/>), el qual està àmpliament acceptat com autoritat lingüística de l'anglès, i que recull el significat, la història, la localització i la pronúncia de més de 600.000 mots. A partir d'aquesta obra se n'han derivat diversos tipus de diccionaris que responen a las diferents necessitats dels usuaris.

REFERÈNCIES

- ALCOVER, Antoni M. & Francesc de B. MOLL (1930): *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB1), Palma de Mallorca: Impremta d'Antoni M. Alcover.
- ALCOVER, Antoni M. & Francesc de B. MOLL (1961-1969): *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), Palma de Mallorca: Moll.
- COLÓN, Germà (1976): *El léxico catalán en la Romania*, Madrid: Gredos.
- COLÓN, Germà (2002): «Filología y sífilis. Sobre el *mal de simiente* o *mal de sement*», in: *Para la historia del léxico español*, II, 501-530.
- COLÓN, Germà (2009a): «De postergats i afavorits: el cas d'*empomar*, *agafar al vol*», *Els Marges*, 81, 43-46.
- COLÓN, Germà (2009b): «Català: del general al particular», dins Johannes KABATEK i Claus D. PUSCH (ed.), *Variació, poliglòssia i estàndard. Processos de convergència i divergència lingüístiques en català, occità i basc*, Aachen: Shaker Verlag, 21-32.
- COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECLC) (vols. 1-10), Barcelona: Curial.
- FABRA, Pompeu (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona: Llibreria Catalònia.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC). Barcelona: Edicions 62, Enciclopèdia Catalana. <http://dlc.iec.cat/>.
- MOLL, Francesc de B. (1923-1924): «Notes etimològiques i lexicals. cat. i cast. *panoli* = «bàmbol, beneytó'», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, IX, 356-357.
- PEREA, Maria Pilar (2003) «Els dialectes catalans i el desenvolupament de la dialectologia durant el segle XIX», in: M.-C. ZIMMERMANN, A. CHARLON (eds.), *Actes del Dotzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Universitat de París IV, Sorbonne, 4-10 setembre 2000*, Barcelona: AILCC, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, 413-433.
- PEREA, Maria Pilar; Germà COLÓN (2013): «Les aportacions d'Eduard Fontserè a la lexicografia catalana», *Els Marges*, 99, 28-58.
- RAFEL, Joaquim (2007): «Prescripción y descripción en la actividad académica: el «Diccionari descriptiu de la llengua catalana», in: *Reflexiones sobre el diccionario*, Mar Campos Souto, Eugenia Conde Noguero, José Ignacio Pérez Pascual, José Álvaro Porto Dapena (coord.), 9-34.

